

Nr 115.

Av herr **Herlitz m. fl.**, om rätt för kommuner att anslå medel till luftvärn och luftskydd.

Om någon i vårt land ej tidigare haft klart för sig, vad det moderna totala kriget innebär bl. a. för civilbefolkningen, torde den senaste tidens händelser ha lämnat exempel av en innebörd, som ej kan missförstås. De väldiga ekonomiska krav, som försvaret ställer, bäras utan knot av ett enigt folk i medvetandet om värdet av vår nationella frihet. Tyvärr räcka dock ej statsanslagen, trots sin storlek, till att i önskvärd utsträckning tillgodose en så viktig gren av försvaret som luftvärnet. Ett flertal ur olika synpunkter viktiga och utsatta orter komma även i fortsättningen att vara utan försvarsmöjligheter vid anfall från luften, därest ej nya ansträngningar göras.

Man har tidigare fullt naturligt ställt sig tveksam till det riktiga i att kommuner överhuvudtaget bidra till försvarets finansiering. En viss ändring i denna uppfattning har gjort sig gällande, då det gällt *luftskyddet*. I stor utsträckning hava luftskyddsåtgärder ålagts enskilda och kommuner. I vilken omfattning kommunerna — utöver vad sålunda ålägges dem — äro berättigade att företaga åtgärder för luftskyddet, är emellertid, såsom framgår av konstitutionsutskottets utlåtande vid fjolårets riksdag nr 19, alltjämt i någon mån oklart. Väl må det antagas, att icke av denna anledning hinder skola möta för en sådan utveckling av den kommunala verksamheten på luftskyddets område, som tidsläget påkallar. Det vore emellertid önskvärt, att all tvekan i detta hänseende bleve genom lagstiftningens mellankomst undanröjd.

Ännu angelägnare är emellertid att tillse, att kommunerna icke urständ-sättas att vidtaga erforderliga åtgärder för *luftvärnet*.

Frågan härom har aktualiserats genom ett av regeringsrätten den 13 oktober 1939 med tre röster mot två beslutat utslag, vari förklarats att anskaffande av vapen för militärt ändamål icke tillhör de angelägenheter, som kommun äger vårda, i följd varav ett beslut av en stad om anskaffande av luftvärnskanoner upphävts. Minoriteten ville icke upphäva beslutet. Genom detta utslag har klargjorts, att luftvärnet enligt gällande lag icke faller inom kommunernas verksamhetsområde. Under sådana förhållanden synes oss i detta hänseende ett ingripande i lagstiftningsväg synnerligen påkallat.

Visserligen har det gjorts gällande icke blott att luftvärnet enligt gällande rätt faller utanför kommunernas verksamhetsfält — något som vi givetvis ej bestrida — utan ock att det bör förbliva därvid. Det har i sådant hänseende plägat sägas, att luftvärnet — till skillnad från luftskyddet — är en

försvarsangelägenhet och att sådana angelägenheter böra handhas av staten ensam.

Vi kunna icke annat än finna den skillnad, som sålunda göres mellan luftvärn och luftskydd, ganska konstruerad. Att man i administrativt hänseende av praktiska skäl har särskilt luftvärn och luftskydd, får icke skymma blicken för att dessa verksamhetsgrenar äro på det intimaste förbundna med varandra och snarast kunna betecknas såsom olika sidor i en verksamhet för ett gemensamt syfte: skydd för liv och egendom mot skadegörelse under krig. Icke desto mindre skulle vi gärna avstått från att frambara ett yrkande om vidgning av kommunernas behörighet, om det vore så att staten verkligen sörjde för etablerande av luftvärn på alla de punkter, där ett sådant befinnes önskvärt. En så omfattande uppgift har emellertid staten icke kunnat fylla. I ett sådant läge är det enligt vår tanke obilligt och ohållbart, att staten förvägrar kommunerna rätt att genom egna anstalter fylla ut vad som brister i av staten ombesörjda försvarsanstalter. Det är nämligen ett påtagligt allmänt intresse, att sådana anstalter bliva vidtagna, och det är en naturlig sak, att kommunerna i brist på åtgärder från annat håll ingripa.

Kommunerna äro ofta de största fastighetsinnehavarna och de största företagarna inom sitt område. Det synes redan av denna anledning rimligt, att de erhålla samma rätt som enskilda enligt gällande författning ha att lämna bidrag till hemortens luftvärn. Men även oberoende av dylika fastighetsägareintressen synes det naturligt att kommunerna berättigas att ingripa. I en hel rad mindre och medelstora städer finnas ej tillräckligt många större företag eller förmögna privatpersoner för att det skall vara möjligt att på enskild väg åstadkomma erforderliga belopp. Följden av att kommunen förvägras rätten att anvisa medel blir då, att de ekonomiskt svagaste samhällena bli ställda utan luftvärn. Det torde knappast vara förenligt med moderna sociala begrepp, att i samhällen med tillräckligt många förmögna företagare eller privatpersoner luftvärnsfrågan på privat väg kan ordnas, medan orter med fattigare befolkning ej hava någon möjlighet att tillgodose behovet.

I medvetandet om den betydelse ett luftvärn kan komma att få för det egna samhällets befolkning, för dess anläggningar, för hela dess fortsatta existens, hava också flera städer visat sig beredda att påtaga sig en avsevärd del av kostnaderna för denna skyddsanordning (jfr Svenska Stadsförbundets Tidskrift 1939 s. 407 o. f., 458).

Den invändningen kan göras, att då staten anordnat luftvärn för några större orter, det knappast är riktigt, att mindre sådana själva skola påtaga sig avsevärda bördor för samma sak. Det är dock av ekonomiska skäl otänkbart, att staten skulle kunna anskaffa luftvärn till alla platser där sådant vore önskvärt. Försvaret måste ju först och främst anordnas på de strategiskt viktigaste platserna. Vidare är att märka, att ifrågavarande större

orter icke med full visshet kunna räkna med det luftvärn som nu avsetts för dem. De där stationerade vapnen äro rörliga och kunna i viss situation komma att överföras till annan för tillfället mer utsatt ort. Endast i de fall då pjäserna tillkommit genom gåvor ha statsmakterna hittills lämnat garantier för att desamma uteslutande komma att användas för skyddandet av viss plats. Samma garanti skulle naturligtvis tillkomma kommun, som beviljat anslag för ordnandet av luftvärn.

För övrigt synes det väl kunna ifrågasättas, att staten i vissa fall skulle genom ekonomiska bidrag till någon del underlätta anskaffandet av luftvärn i sådana samhällen, vilkas försvar mot luftangrepp icke anses kunna helt omhändertagas av staten. Förslag härom bör emellertid icke väckas i förevarande sammanhang.

Vi vilja sålunda förorda en lagstiftning, som fastslår, att kommunerna äga rätt att anvisa medel ej blott till luftskydds- utan även till luftvärnsanstalter motsvarande ortens behov.

Denna lagstiftning bör givetvis icke innefatta några nya skyldigheter för kommunerna utöver dem som redan blivit stipulerade i luftskyddslagen. Det bör helt och hållet ankomma på kommunernas eget gottfinnande, huruvida de vilja sörja för luftvärn eller ej.

Självklart är, att kommunernas rätt i avseende å luftvärnet ej bör avse annat och mera än anskaffandet av materielen och dess tillhandahållande åt staten för ortsförsvarets behov. I enlighet med nu gällande kungörelse bör det ankomma på staten att sörja för skänkt materiels förvaring, vård, underhåll och bemanning.

En garanti mot obetänksamma steg och för att kommunmedlemmarna ej belastas med utgifter, som för ett stort antal av dem te sig som opåkalade, ligger däri att beslut om anslag till luftvärn enligt kommunallagarna fordrar två tredjedelars majoritet, såsom avseende nytt ändamål eller behov. Välbetänkt vore utan tvivel att därutöver stadga, att beslut i ämnet skola fastställas av Konungens befallningshavande eller eventuellt av Kungl. Maj:t. Därigenom blir det möjligt att tillse, att kommunerna icke belasta sig med utgifter för ändamålet i andra fall och i vidare mån än som verkligen kan anses svara mot de i vederbörande kommun föreliggande behoven. Ett stöd för Konungens befallningshavandes prövning kunde möjligen givas genom en formulering av lagtexten, som uttryckligen gåve vid handen, att anslag endast finge utgå i den mån så verkligen funnes erforderligt och ändamålsenligt. Vid ett bedömande därav lär man icke kunna undgå att göra sig underrättad, om kommunen kan räkna på att den materiel den vill köpa och erbjuda åt staten blir av denna emottagen.

Vi tillåta oss i detta sammanhang påpeka, att en ytterligare garanti mot förhastade ingripanden torde ligga däri, att en kommun näppeligen kan utan statsmyndighets medverkan lyckas förvärva erforderlig luftvärnsmateriel. Det är naturligtvis ej meningen, att den av oss föreslagna lagstift-

ningen skulle undanröja *detta* hinder. En kommun, som enligt denna lag beslutat anslag, skulle sålunda väl kunna utsättas för att ej kunna anskaffa den åsyftade materielen därför att vederbörande statsmyndigheter icke anse ett så starkt behov därav föreligga, att det bör tillgodoses framför andra.

De lagbestämmelser vi åsyfta torde, av skäl som utvecklats av konstitutionsutskottet i dess ovan berörda utlåtande, icke böra intagas i kommunallagarna. Det naturliga synes vara, att de meddelas i en särskild lag. Möjligen kan det dock finnas lämpligt att till den del, de föreslagna stadgandena skulle avse luftskyddet, infoga dem i luftskyddslagen.

Det är den förevarande utomordentliga situationen som påkallar ett lagstiftarens ingripande. Med hänsyn härtill kunde det komma i fråga att giva lagstiftningen allenast provisorisk giltighet, exempelvis till den 30 juni 1941.

Vi hava icke trott oss böra göra något försök att utforma ett förslag till lagtext. Vi förutsätta, att vederbörande utskott, om det finner vårt förslag beaktansvärt, är i tillfälle att utarbeta sådant förslag.

Under återopande av vad sålunda anförts tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen måtte för sin del antaga stadganden om rätt för kommunerna att anslå medel till luftvärn och luftskydd.

Stockholm den 23 januari 1940.

Nils Herlitz.

Georg Andrén.

Torsten Caap.

Ivar Öman.

Lennart Bondeson.